

LA PORTADA D'AIGÜES A TÀRREGA

(1893-1899)

per Esteve Mestre Roigé i Ton Solé Bonet

A la Societat Canal d'Urgell –a partir d'ara la Societat– després de superar els durs enfrontaments amb el País Regant durant els anys 1886-1888, l'inici dels 90 se li presentava millor, ja que, econòmicament, els pobles de la Plana s'estaven plantejant abastir-se d'aigua potable i tot indicava que traurien beneficis, amb l'arrendament de tots els salts d'aigua del Canal, per fabricar electricitat i portar la llum a totes les poblacions.

Però la petició d'aigües potables de Tàrrega i la seva concessió per part de la Junta de la Societat i l'obtenció d'una R.O. ministerial per proveir-se d'aigua, va desencadenar una guerra entre la Societat i el Sindicat de Regs -a partir d'ara el Sindicat- a qui no se l'havia informat, ni demanat la seva aprovació per la concessió d'aigües, i un tercer element, Ignasi Girona Vilanova, que com a regant i propietari de la gran finca del Castell del Remei, es va sentir perjudicat per aquest procedir.

En aquest article, els seus autors explicaran els fets de la portada de l'aigua a Tàrrega, des del punt de vista de la Societat, del Sindicat i d'Ignasi Girona Vilanova.

1888. Acord per concedir l'aigua a les poblacions.

El Sindicat de Regs, que representava els regants de l'Urgell, veia amb inquietud -mentalitat de l'època- que hi hagués poblacions que volguessin agafar l'aigua del canal per portar l'aigua potable als seus pobles. Els preocupava en el sentit que l'aigua que es quedaven els pobles, la perdrien els regants.

Així el 1875, el Sindicat de Regs s'havia oposat a la concessió d'aigües potables a Anglesola.

En canvi, el 1878, el Sindicat havia mostrat la seva conformitat que la vila d'Arbeca tingués l'aigua.

Les diferents peticions que arribaven de les poblacions feren que el 26 de novembre de 1888, Sindicat i Societat signessin un acord, segons el qual:

- Les peticions d'aigua es resolrien de comú acord entre les dues corporacions.
- I, malgrat que no ho exigeixi la llei, actuaran sempre conjuntament.

Per concedir l'aigua havien d'estar d'acord la Societat i el Sindicat.

EL CAS DE TÀRREGA. ELS FETS

ANTECEDENTS

El 12 d'octubre de 1888, l'enginyer industrial Josep Duran i Ventosa va demanar a la Societat la concessió d'aigües potables del Canal per les poblacions de Vilagrassa, Anglesola, Claravalls i la ciutat de Tàrrega, que necessiten l'aigua per la seva higiene i sobretot per beure.

Totes aquestes poblacions des que existeix el Canal, hi van a buscar l'aigua.

El 9 de febrer de 1889, l'alcalde de Tàrrega avalava la proposta feta per l'enginyer Antonio R. Fernández de Villars de portar aigua del Canal per abastir Tàrrega, Verdú, Vilagrassa i Anglesola.

La resposta de la Societat era que la concessió d'aigua anava condicionada per l'autorització del Sindicat.¹

LA CONCESSIÓ D'AIGUA A TÀRREGA (1892-1893).

Tàrrega és una ciutat comercial de la Plana d'Urgell que no disposava d'aigua corrent, que agafava l'aigua de dos basses, i, en aquell temps, quan s'esgota, van a buscar aigua al Canal amb carros –pipes d'aigua– i la venen a la població –a 10 cèntims els 10 l. d'aigua– i els qui no la poden pagar, beuen aigua bruta, amb les malalties i defuncions que comporta, entre els més pobres.

A la fi de 1892, l'Ajuntament de Tàrrega demanava aigua a la Societat; els respongué informant dels preus que pagarien per l'aigua –sense més– i l'Ajuntament, que els acceptava, traslladà aquest acord al Ministeri de Foment, el qual, mitjançant la Reial Ordre del 21 de juny de 1893, concedia a Tàrrega l'autorització per agafar del canal d'Urgell 350 m³ d'aigua diària.

El governador de Lleida Bernat Padulés, complint la R.O., el 17 d'agost de 1893, en una de les festes més importants de la història contemporània de la ciutat, inaugurà, davant d'un miler de persones, al terme de Claravalls, –Hm.

1) ACPU. Fons Canal d'Urgell. Caixa 1-24-246, 3910. Proveïment d'aigües potables pel terme de Tàrrega 1888-1893

Arxiu personal

691– l'obra hidràulica que conduïa l'aigua a la ciutat de Tàrrrega. Un any més tard, el mateix governador seria nomenat Fill Predilecte de Tàrrrega.

Fins aquí els fets.

1) L'esclat del plet

La Societat –sempre prepotent– negocià uns preus i el cànon de l'aigua amb Tàrrrega sense comunicar-ho al Sindicat. L'Ajuntament acceptà, i al mes de maig comunicà a la Societat que, amb l'acord, aniria al Ministeri de Foment, perquè els concedís una R.O. per fer més legal la concessió d'aigües. La Societat no s'hi va oposar i ho va aprovar.

De fet, l'Ajuntament de Tàrrrega va concertar una reunió amb el Sindicat pel 21 de maig a Mollerussa, per demanar la seva aprovació, però el Sindicat no els volgué rebre i Tàrrrega decidí tirar pel dret. (SEGARRA, 1995, pàg. 37)

2) La reacció

Fins que no es va publicar la R.O. del 21 de juny de 1893, el Sindicat i el País Regant ignoraven les negociacions, però hi hagué una reacció de descontentament cap a l'acord, que capitalitzarà el propietari del Castell del Remei i membre de la Junta del Sindicat, Ignasi Girona Vilanova.

La Societat s'espantà. Només feia uns anys que havia superat l'enfrontament amb el País Regant i un de nou, creia, enfonsaria la Societat.

I mentre la Societat, el 30 de juny, rebia una nota del governador afirmant que aviat es faria efectiva la R.O. del 21 de juny, també rebia, el 16 de juliol, una carta de l'Ajuntament amb la documentació, plànols i memòria i mostrant gratitud eterna a la Societat i apressant-la per anar a signar escriptures, ja que degut a la terrible sequera, la ciutat s'havia quedat sense aigua a les basses i anava a buscar i transportar l'aigua del canal a la ciutat; per aquest fet enviaven els plànols i, un cop aprovats, començarien a fer les obres.²

3) Sindicat de regs

En aquest context, la Junta de la Societat seguia fent els tràmits amb Tàrrega amb tota normalitat; el Sindicat en principi no reaccionà –de fet no sabia què fer– i tant és així que no impugnà la R.O. i li passà el temps legal per fer-ho. No fer-ho portarà al fracàs, en els propers anys, totes les instàncies, recursos d'alçada, plets..., ja que Tàrrega sempre acreditarà que va fer tots els passos legals per aconseguir l'aigua, acordats amb la Societat.

Però, finalment, el 21 de juliol de 1893, la Societat informa per primer cop i oficialment al Sindicat, dels acords fets amb Tàrrega, i justificant-se en la creença que el seu Ajuntament havia demanat i tenia l'autorització del Sindicat per a la concessió d'aigües, pel que en vista que no havien fet aquest tràmit necessari per la concessió d'aigua, la Societat utilitzarà tots els medis per impedir que es faci efectiva la concessió dels 350 m³ diaris d'aigua. I que no donaria ni una sola gota d'aigua sense l'autorització del Sindicat.

Uns dies més tard, el 5 d'agost, la Societat els comunicava que el governador havia manat que anessin –Societat i Ajuntament– al notari per signar els acords.

IGNASI GIRONA VILANOVA O LA PROPIETAT DE L'AIGUA DEL CANAL³

Durant tot el conflicte, Ignasi Girona, que era membre de la Junta del Sindicat i tenia diferències amb el seu president, va decidir, per sota mà, prendre posicions favorables a la Societat i en contra del Sindicat i es convertí, amb els seus atacs a Tàrrega, en una persona no grata a la ciutat.

Assabentat de la festa que es faria a Tàrrega el 17 d'agost, Ignasi Girona va escollir aquest dia per presentar-se en societat, enviant una carta pamflet al País Regant, al director de la Societat Canal d'Urgell José Zulueta, al director del Sindicat General de Regs, Altisent, i al governador civil de Lleida, Bernat Padulés.

2) ACPU. Fons Canals d'Urgell. Caixa 1-24-239. Proveïment d'aigües potables pel terme de Tàrrega 1888-1893

3) ACPU. Fons Canals d'Urgell, capsa 1-24-245, 3911

Ignasi Girona Vilanova

En la carta-manifest reconeix que tots els pobles tenen dret a tenir aigua potable, i Tàrrrega, ciutat d'on ell n'és oriünd, també.

Però, afirma, caldria determinar i saber qui és el Propietari de l'aigua del Canal i això és d'una immensa importància pel país regant, ja que, si tothom ens la pren, ens podríem despertar un dia sense disposar d'una sola gota d'aigua per regar.

Girona tenia la percepció que altres ciutats, com Reus o Barcelona, també cobejaven l'aigua del canal, que ell creia, només pertanyia i era propietat dels Regants de l'Urgell.

I en una extensa carta enviada al governador de Lleida, li comentava que ell no s'oposava al fet que Tàrrrega tingués aigua, però es preguntava qui havia de ser indemnitzat per la pèrdua de 350 m³ d'aigua diaris, i la seva resposta era els Regants, que mitjançant el novè, compren i són els propietaris, des de 1862, de tota l'aigua que baixa pel Canal.

I aleshores li donava la solució del conflicte plantejat. Per poder disposar de l'aigua que li corresponia, Tàrrrega hauria de comprar les terres suficients – en càlculs posteriors, unes 42 Ha.- per tenir dret als 350 m³ diaris d'aigua, per abastir la ciutat sense perjudicar a cap regant.

Comprant les terres, estarien en la mateixa situació que els altres propietaris i ningú s'arruïnaria.

Si Tàrrega obtenia l'aigua sense adquirir terrenys, d'altres poblacions actuarien igual i totes juntes es quedarien tot el cabal d'aigua del Canal i no es podria regar i l'Urgell es convertiria de nou en un secà, i, si bé la Societat Canal cobraria un cànon en metàl·lic per l'aigua venuda, el Sindicat de Regs desapareixeria, ja que no hi hauria aigua per distribuir ni sèquies per netejar.

En canvi fent el que li proposo, aplanarà dificultats, evitarà odís, discòrdies, rivalitats que encara són ben presents al país.

1a. Resposta de Tàrrega

L'Ajuntament i la Junta d'aigües respongueren a Ignasi Girona mitjançant un Manifest als Regants publicat l'1 de setembre al diari *El País* de Lleida.

En el manifest del 29 d'agost, Tàrrega explicava que va demanar l'aigua a la Societat, i després de diverses conferències se li va fixar una indemnització i el cànon a pagar i sobre el tema de demanar permís al Sindicat, la mateixa Societat els plantejà que si demanava i obtenia l'autorització del govern -ministeri de Foment-, per abastir-se d'aigua, no necessitaven el permís del Sindicat.

En el cas d'Arbeca, fou la Societat que es va entendre amb el Sindicat. Arbeca mai va sol·licitar permís al Sindicat.

De qui és propietat l'aigua? La Societat és propietària de les aigües que corren pel canal i les quatre sèquies principals i en canvi la funció del Sindicat –que representa als regants– és la de distribuir l'aigua. I no entra en les seves funcions donar, o no, l'aigua als pobles.

Ha estat la gran i extraordinària sequera que pateix el País aquest 1893, la que ha encès els ànims de la pagesia, però per l'abastiment d'aigua a Tàrrega només hi ha un problema i és el que tenen la Societat i el Sindicat, per posar-se d'acord.

Sobre la proposta feta pel Sr. Girona –amb parents i molts amics a Tàrrega.– de comprar terres, –serien 42 Ha.– ho veuen impossible i remarquen que l'aigua que agafa Tàrrega és el 0,038% del cabal del Canal. Una petitesa.

Resposta d'Ignasi Girona Vilanova. Segon manifest

Ignasi Girona, el 9 de setembre, enviava als Regants un nou comunicat en el qual afirmava que el 17 d'agost, davant de l'aclamació del poble –que desconeix el dret dels regants–, la representació de la Diputació i de l'Ajuntament de Lleida –hi va acudir el seu alcalde–, van obrir el Canal per donar sortida a l'aigua sense el consentiment dels regants ni cap indemnització prèvia. Ambdues institucions, Diputació i Ajuntament de Lleida, en una data no tan llunyana, al 1887, havien defensat enèrgicament el dret de propietat dels regants.

L'acte del 17 d'agost va ser protestat enèrgicament per la Junta de la Societat, que fins i tot va alçar acta notarial, mentre que el Sindicat no va fer cap acció. I la Junta d'aigües de Tàrraga és de la mateixa opinió que el Sindicat de Regs. Per aquest motiu, si el Sindicat no ens defensa, haurem de fer una Junta de Propietaris de l'Urgell, per defensar els nostres drets.

Per fer l'expedient per donar l'aigua, ningú va demanar la seva opinió als regants.

Ignasi Girona al president de la comissió d'aigües de Tàrraga

Llegida la resposta de la Junta d'Aigües a *El País*, Ignasi Girona, els recorda que ell és favorable que Tàrraga es pugui abastir d'aigua, però abans d'agafar l'aigua del Canal, primer han d'explotar l'aigua corrent que té el terme -es refereix al riu Ondara- i després les subterrànies i, un cop fet això, s'hauria de calcular a quanta aigua tindria dret -de 20 a 50 l.- per habitant.

Els recordava també la carta de la Junta de la Societat, publicada a *El País* el 22 d'agost, que resumia en 4 punts:

- 1) L'aigua és dels Regants i la Societat no pot vendre ni una gota d'aigua i menys 350 m³ al dia.
- 2) Per cedir-la, cal fer una expropiació forçosa per part del Govern.
- 3) S'ha de mirar en quines condicions està avui Tàrraga i saber quants litres d'aigua li correspon segons el cens.
- 4) Aprovació del Sindicat, prèvia indemnització als Regants.

La Comissió d'aigües ha comès l'error de considerar que la Societat és la propietària de l'aigua, i el seu valedor, Enric de Càrcer, coneix el Manifest als Regants, publicat el 25 de novembre de 1887 pel Sindicat de Regants en què es llegeix: "*quien de hecho construyó la obra, fue el País, solo que contrató una Empresa, la qual, percibe com precio de construcción el noveno de frutos...*".⁴

El paper de la Societat és el d'una empresa que té un usdefruit, durant 99 anys, i després el Canal passarà a ser propietat dels Regants del País.

Aleshores, Girona torna a explicar la seva teoria de compra de terres de l'Urgell i acaba dient que la seva família, oriünda de Tàrraga, li ensenyaren a estimar la Justícia i a respectar la propietat.

Resumint, en aquest segon Manifest Girona insinuava que Tàrraga no tenia dret als 50 l. d'aigua per habitant, sinó a 20 l. perquè, tocant a la ciutat, passa el riu Dondara.

4) ACPU. Fons Canal d'Urgell. Capsa 1-24-245, 3911

2a. resposta de la junta d'aigües de Tàrrega

La resposta de la Junta d'aigües de Tàrrega es publicà a *El País*, el 22 de setembre de 1893.

Pel riu Dondara, alguns mesos a l'any hi baixa aigua, però a l'estiu no en baixa ni una gota. Els habitants el considerem un enemic, un riu maleït, perquè al llarg del temps s'ha emportat, amb les seves avingudes torrencials, centenars de vides de targarins. Si ens prenguéssim seriosament les seves paraules, aleshores, seria com si ens hagués escopit a la cara.

L'aigua que vol Tàrrega és la que avui pren, amb carros pipes, del Canal i no per això s'ha arruïnat l'Urgell. El tren que ha portat les canonades que portaran l'aigua a Tàrrega, també en portava per altres pobles que agafaran l'aigua del Canal.

I en quant que el Sr. Girona es vanagloria de ser un oriünd de Tàrrega, el seu sentit de la justícia i l'equitat és diferent de la dels seus habitants, ja que la població ha tingut un gran desengany i li diu:

“Girona, me has dado un palo,
Con tu pensamiento ameno
Yo te traté como hombre bueno
Y me has salido hombre malo”.

Jaume Espiganosa, Gener Gonzalvo, Josep Mª Planes i Albert Pont, a la pàgina 178 del llibre *Anglesola, segles XVI al XX*, publicat al 1988, expliquen que Ignasi Girona es veié en la impossibilitat de baixar a l'estació de Tàrrega, quan es dirigia al Castell del Remei, ja que se'l xiulava i se li feien mil altres burles, pel que va moure la seva influència a Madrid per a fer l'estació d'Anglesola, que es va fer el 1894.

LES REACCIONS. SOCIETAT CANAL D'URGELL

El 30 de setembre la Societat també publicava un pamflet adreçat als regants, en el qual constata que l'abastiment d'aigua a la ciutat de Tàrrega era motiu de discòrdies.

La conducta de la Societat, afirmaven, ha estat la correcta, inspirada en el bé comú, però saben que aquesta no és la versió que es fa córrer a l'Urgell, sinó que la Societat volia lucrar-se a costa dels regants i recorden el Comunicat que publicaren el 21 d'agost a tots els diaris de Lleida.

I que per la concessió de la R.O. del 21 de juny, mai no s'havia preguntat ni a la Societat, ni al País Regant.

LES REACCIONS. EL SINDICAT DE REGS

El 16 d'octubre, el Sindicat de Regs feia conèixer la seva posició i anunciava que havia presentat un recurs contenciós-administratiu, davant del Consell d'Estat, contra la RO de concessió d'aigua a Tàrrega.

Sense aquesta acció els interessos dels Regants haurien quedat indefensos, perquè no es té cap notícia que la Societat hagi emprès accions legals, ni hagi impugnat res, ni tant sols contra el fet que Tàrrega estigui fent obres per portar l'aigua en terrenys de la Societat. Com també saben que la Societat va aprovar i consentir que Tàrrega demanés la R.O. sense fer-hi cap oposició.

L'11 d'octubre el Sindicat també iniciava un plet contra el contratista Josep Lambert, perquè retornés l'aigua al Canal.

Josep Lambert era un enginyer barceloní d'origen belga, que va promoure la part tècnica del projecte per portar l'aigua a Tàrrega i el 28 març de 1893 (Capdevila. 2008: 147), -després de comprar 21.000 m³ d'aigua-, aconseguí la concessió del servei d'aigua, durant 60 anys, pel que fou l'encarregat de portar l'aigua a Tàrrega i construir els dipòsits per encabir-la. Al mes de març de 1894, el tribunal de Cervera va absoldre de la demanda Josep Lambert, al·legant que ell era un tècnic i no el propietari de les aigües de Tàrrega.

EL SINDICAT DECLARAT SENSE PERSONALITAT PER INICIAR PLETS

EL Sindicat va impugnar la R.O. del 21 de juny, davant del Tribunal Contenciós Administratiu, que el 3 de març de 1894 va fallar que, vist que al seu dia el registrador de la propietat va inscriure el Canal d'Urgell a nom de la Societat, i que el condomini de la seva propietat no està a nom de ningú més, el Sindicat no és propietari de l'aigua i no té personalitat per iniciar cap plet.

Ni el Sindicat ni els Regants tenen la propietat i la possessió jurídica sobre l'aigua.

Tots els drets de domini els té la Societat. En definitiva, ha de ser la Societat qui ha de fer totes les actuacions legals davant dels Tribunals.

Ignasi Girona, que estava en contacte amb l'advocat que portava el plet del Sindicat, havia estat advertit, el febrer de 1894, que Tàrrega es defensava al·legant que el propietari de les aigües del Canal era la Societat i que el Sindicat no tenia personalitat jurídica per fer aquest plet i -deia l'advocat- tenien raó. El Sindicat, avisava l'advocat, perdria el plet.

Qui havia d'haver iniciat el procediment havia de ser la Societat, que era la propietària de l'aigua, i el plet estaria guanyat. Ho havia consultat amb un altre advocat i era del mateix parer.

El que havia fet la Societat, fins ara, eren protestes estèrils. Quan ha anat – instàncies...–, al Ministeri de Foment, en lloc d'anar al Tribunal Contenciós, li han tornat sempre els documents. Utilitzar la via governativa contra una R.O. és inútil. La Societat sempre ha volgut aparèixer com una víctima, donant les culpes al Sindicat, però realment no ha fet cap acció d'envergadura per guanyar el plet.

ELS RECURSOS DE LA SOCIETAT

Mentre, la Societat feia recursos de “baixa volada o intensitat”. El primer fou demanar que fos suspesa la R.O. del 21 de juny, en una instància presentada el 28 d'agost al Ministeri de Foment, perquè fos suspesa la decisió del governador, fet que li fou denegat el 30 d'octubre de 1893. Contra aquesta resolució, presentaren un nou recurs el 13 de novembre i els hi tornaren a denegar en data 28 de desembre de 1893.

Contra aquestes resolucions, la Societat va presentar un recurs contenciós administratiu però el va retirar i demanà, per via governativa, que es revisés l'expedient de concessió d'aigües i altre cop li fou denegat, atenent la RO del 26 d'octubre de 1894.

PRIMERS MESOS DE 1894. CAP A UN ACORD?

La Societat portava una activitat de “baixa intensitat” negociant amb el Sindicat, per arribar a un acord sobre la indemnització que volien els Regants, i que la ciutat de Tàrraga acceptés les condicions. Gairebé ho aconseguiren.

Tenim com a exemple la carta de febrer del Sr. Lambert a José Zulueta

Carta del 25 de febrer de 1894 de Josep Lambert a José Zulueta.

El 25 de febrer de 1894, Josep Lambert agraeix a José Zulueta la seva carta del 22, on li mostra la voluntat que té la Societat d'abastir d'aigua Tàrraga i ell li recorda que a la ciutat ningú vol plets, i que espera que la Societat obtingui l'aprovació de la representació del país. Remarca la importància de l'elecció dels dos vocals que entraran al Sindicat i espera que siguin menys batalladors. També l'important que seria convèncer el Sr. Girona, al qual va visitar a la seva torre.

I mentre s'arriba a un acord, continua estudiant les possibilitats dels tres salts d'aigua del canal, mitjançant els quals espera obtenir la força necessària per elevar l'aigua, fer electricitat i portar la llum a Tàrraga.⁵

5) ACPU. Fons Canal d'Urgell. Caixa 1-24-247

Carta del 9 de juny d'Enric de Càrcer a José Zulueta

El 9 de juny de 1894, el màxim defensor de Tàrraga, el cacic Enric de Càrcer, escrivia a José Zulueta comunicant que la proposta que havia fet Tàrraga per ser compensada per la Junta del Canal, per la indemnització que havien de pagar al Sindicat, quedava anul·lada.

Tàrraga pagaria 3.000 ptes. al Sindicat per les despeses originades pel conflicte i a la Societat el cànon d'aigua i els salts d'aigua, des del primer dia, tal com s'havia establert. Complir aquestes normes serà molt penós per Tàrraga, però els beneficis seran també grans per Tàrraga i Càrcer acabava el seu escrit amb un to optimista, *“pueda anticiparles, que gracias sean dadas a Dios, ya esta todo satisfactoriamente arreglado”*.

José Zulueta Gomis

Dies més tard, Càrcer parlava de signar el conveni i agràia a Zulueta, *“concediendo todos los plazos que Tàrraga se quiera tomar y ofreciendo dar a Tàrraga todas las facilidades posibles”* i que estava pendent de la reunió que faria amb Altisent, president del Sindicat. I que ell, Càrcer, havia fet tot el que estava a les seves mans per arribar a una solució.

Un fet, provocat per la ciutat, canviaria tota la història.

EL NOMENAMENT DEL GOVERNADOR COM A FILL PREDILECTE DE TÀRREGA

Un fet, el nomenament de fill predilecte de la ciutat del governador Bernat Padulés, portaria la Junta del Canal a una guerra sense quarter.

El diumenge 13 d'octubre de 1894, l'Ajuntament i la Junta d'aigües de Tàrraga van celebrar amb una festa la gran victòria per l'aigua, a l'haver guanyat tots els recursos que havien presentat la Societat i el Sindicat. La festa anà dedicada al Governador de Lleida, a qui feren Fill Adoptiu de la ciutat de Tàrraga i considerat com el màxim enemic de la Junta de la Societat.

A l'endemà, 14 d'octubre, Riu Vendrell, de Tàrraga, escrivia a Josep Zulueta dient-li que ell s'havia incorporat a la festa, a l'hora dels brindis, i que tots els oradors havien parlat i elogiat el governador, especialment el Sr. Càrcer.

El governador en el seu discurs d'agraïment digué que Càrcer, –de qui es deia que tenia el governador a la butxaca– cada dia l'anava a veure, al govern civil i li

deia, “*Adelante, Adelante*”. I jo, deia el governador, vaig tirar cap endavant. I vaig fer per la meua part tot el que fou possible, i, perquè tot sortís bé, molt s’ha hagut de treballar. Recomanava que per la defensa de l’aigua, a Tàrrrega, es deixessin a part els bàndols polítics.

I es declarà el governador Padulés Fill Adoptiu de Tàrrrega. Quan el governador anava a entrar a l’Ajuntament, se li va tocar la Marxa Reial.

L’Ajuntament va enviar telegrams d’agraïment a l’Arquebisbe de Toledo i a tots els diputats de Lleida, per fer costat a Tàrrrega contra les exigències de la Societat i el Sindicat.

Tot plegat, un insult al País i a la Societat. Tàrrrega celebrà haver derrotat la Societat.

El dia 16, Girona escrivia a Zulueta i li explicava com havien estat –ells dos– les víctimes de les burles de tot Tàrrrega en la seva festa. I que s’havia de reactivar la campanya contra Tàrrrega. El preu del cobert del dinar d’homenatge al governador era de 10 ptes., una xifra respectable pels seus habitants.

Li demanava que es mires el Manifest que publicaria en una setmana com a cap de la Junta de Propietaris de l’Urgell.

Aquest mateix 16, Domènec Cardenal escrivia a Zulueta dient que ignorava què havia passat a Tàrrrega. I sobre la Junta de Propietaris, no n’era favorable, i opinava que no li estranyaria que, amb la seva sortida pública, ho fessin perdre “tot”.

LA JUNTA DE PROPIETARIS D’IGNASI GIRONA

Ignasi Girona, membre de la Junta del Sindicat de Regs, era contrari a les decisions que prenia el seu president, Altisent, i també al que es volia demanar com a indemnització a Tàrrrega. Així que, amb connivència amb la Junta de la Societat, organitza una Junta de Propietaris, que dividirà i farà perdre forces al Sindicat de Regs i als Regants. Tots fan la guerra pel seu costat, els uns contra els altres.

El 15 d’octubre de 1894, llança el seu Manifest als Regants del Canal d’Urgell, on fa saber al país la creació d’una Junta de Propietaris, de la qual Ignasi Girona i Vilanova és el President, el marquès d’Olivart vicepresident i Jaume Aldomà, Marià Brufau, Jaume Esqué i Josep Giné Pons, vocals. I després d’advertir que cap d’ells no són a la política, declaren que han decidit tornar a la trinxera.

Els nostres cognoms -diu- us tornaran als temps en què s’intervenía al Canal d’Urgell perquè érem propietaris i ara tornem perquè el perill torna a existir i la Unió entre propietaris s’imposa.

Des del 17 d'agost de 1893, Tàrrega ens pren l'aigua i la vostra propietat es violada i en 14 mesos no hem pogut recuperar-la. I ara és Tàrrega qui ens pren l'aigua, però més endavant poden venir d'altres poblacions, com Reus *-respecto a la cual hay algo más que una teoria hipòtesis-* i potser, Barcelona.

Tàrrega feia trenta anys que anaven al canal a buscar l'aigua amb "pipes". No es podien esperar uns anys més? I acabaven el Manifest demanant la confiança de tots els propietaris.

De facto, la creació de la Junta de Propietaris dividia els Regants.

LA REACCIÓ DEL SINDICAT A LA CREACIÓ DE LA JUNTA DE PROPIETARIS

En una carta del 9 de novembre de 1894, Girona explicava a Zulueta com Altisent havia reunit tots els Síndics i els digué que la Societat tenia la culpa de tot el que passava, com ho reconeixen els seus advocats, i que el Sindicat demandaria la Societat, reclamant danys i perjudicis per la pèrdua de l'aigua.

També els explicà que la Junta de Propietaris estava al costat de la Societat, i per a perjudicar al País Regant s'havia fet un pacte Girona-Zulueta, i que Girona volia que s'arribés a un acord amb Tàrrega. Aleshores analitzaren com estava la situació dels regs i donaren la culpa de tot a Zulueta, Ricart i Girona.

I acabava demanant que fes els possibles per tenir un èxit en el tema de Tàrrega, perquè l'actitud d'Altisent els podia portar problemes.

1895. CANVI RADICAL D'ACTITUD DE LA SOCIETAT

Un exemple de la duresa de la Societat cap a Tàrrega el tenim en el canvi de tracte cap a qualsevol proposta que vingués de la ciutat. Com a mostra la carta de Josep Lambert al President de la Societat, Ferran Puig.

Carta de Josep Lambert a Ferran Puig.

L'11 de març de 1895, Lambert escrivia a Ferran Puig, president de la Societat, on li comentava que si la situació entre la Societat i Tàrrega no s'havia arreglat, era degut al fet que les persones que portaven les negociacions no tenien cap autoritat i creu que a Tàrrega, al Sindicat i a la Societat, hi ha persones capacitades per arribar a un acord. La seva opinió, sobre el conflicte, és simple: cap de les parts ho volen arreglar.

A Tàrrega, a les bones, hi ha persones disposades a negociar amb qui sigui, excepte amb el Sr. Girona, amb qui no parlaran mai; però si es vol anar a les males, avisa, Tàrrega arribarà fins a la darrera sentència.

La seva opinió és que s'ha d'acabar aquesta lluita amb una solució honorífica i li informa que quan, defensant els seus interessos, ha volgut tractar amb la Junta, presidida per Ferran Puig, ha estat tractat de la mateixa manera que tracten als de Tàrrrega i això és un error, es dol.

Sobre elevar l'aigua del canal, que és una idea només seva, pot entendre la seva negativa a concedir-li-ho, però no que li neguin els Salts d'aigua, ja que només vol fer llum.

I li informa sobre la seva apurada situació personal: si no dona l'aigua diàriament a Tàrrrega, perdrà els diners dipositats a l'ajuntament i li caducarà la concessió de l'aigua que té per 60 anys i l'ajuntament es quedarà tota l'obra que ha fet. Pel que li demana que li siguin concedits els salts d'aigua que li salvarien la situació.⁶

La Societat li cediria tres salts d'aigua l'any 1898 i Lambert faria arribar la llum a Tàrrrega, però en els primers anys de 1900 s'arruïnaria i els seus béns seran embargats.

Ferran Puig Gibert

PLETS ENTRE 1895-1899

La celebració de l'èxit de Tàrrrega, la declaració de Fill Predilecte i els regals que farien al governador, van ferir la Societat, que comença a pressionar en altes instàncies davant del govern, donant la culpa de tots els fracassos a la parcialitat del governador Padulés, que, malgrat que es va defensar de les acusacions, fou cessat. Però el nou governador -Enrique Vivancos- tampoc aconseguiria la reconciliació entre el Sindicat, la Societat i Tàrrrega.

A la fi de 1895, la Societat començà un plet contenciós administratiu contra la R.O. del 21 de juny de 1893. Per fer-lo i per assegurar-se l'èxit, la Societat consultà polítics de gran experiència com Maura, Silvela, Emilio Castelar i diferents bufets d'advocats, a més de moure tota la influència personal de Ferran Puig i José Zulueta, als tribunals i Consell d'Estat. Cal dir que Tàrrrega feia el mateix.

Mentre aquest recurs tirava endavant, el 1897 hi hagué conferències entre el Sindicat i Tàrrrega per arribar a un acord sobre quina hauria de ser la indem-

6) ACPU. Fons Canal d'Urgell. Caixa 1-24-227.

nització que hauria de rebre el Sindicat. Quan s'havia arribat a un acord –el 16 de juny de 1897, el Sindicat aprovava l'acord– i anaven a signar escriptura del conveni, Ignasi Girona, president de la Junta de Propietaris, presenta un recurs d'alçada davant del governador de Lleida, ja que no acceptava l'acord a què havien arribat, al·legava que el Sindicat no els representava i volia aclarir quines eren les facultats i atribucions del Sindicat i si tenia legitimitat per signar una escriptura.

Aquest recurs fou desestimat el 29 d'octubre de 1897 i es va reconèixer que el Sindicat podia signar el Conveni. El Sindicat va convidar la Societat a signar el conveni, però aleshores aquesta es negà dient que tenia un plet en marxa.

Tampoc Ignasi Girona es va donar per vençut i va recórrer al Ministeri de Foment, al·legant que el Sindicat no tenia facultats per signar convenis. El 19 de gener de 1898, li fou desestimada la demanda amb l'argument que ni el Sindicat ni la Junta de Propietaris eren propietaris de l'aigua, però sí que el Sindicat podia pactar un tracte o conveni, per complir la R.O. del 21 juny 1893.

Dos dies abans, el 17 de gener de 1898, el Tribunal Contenciós Administratiu –del Consell d'Estat– havia desestimat el recurs presentat per la Societat per recuperar els 350 m³ diaris d'aigua. Era la derrota total de la Societat i de la Junta de Propietaris.⁷

L'ACORD. EL CONVENI 28 DE DESEMBRE DE 1899

Encara estarien gairebé dos anys a signar un conveni; de fet la Societat i Tàrrega en van signar un l'11 de setembre de 1899, que va causar una pèssima sensació al País. Finalment, el 28 de desembre de 1899, les tres parts, Tàrrega, Sindicat i Societat, signaren, davant notari, el conveni –que era el que tenia previst el Sindicat que es signés el 1897–. Alguns dels punts eren:

- Compromís per part de Tàrrega de comprar 30 Ha. de terrenys, agrupades en un mateix terme i deixar-les de secà, o comprar el dret a regar d'una extensió semblant. Aquesta clàusula la signaren Tàrrega i la Societat en l'escriptura de l'11 de setembre. El Sindicat tenia una altra proposta: Esterilitzar 93 jornals de terra que són els que corresponen a 40 Ha. 64 a.
- Canal i Sindicat cedien 206 m³ que corresponia a 50 l. pels 4120 habitants que hi vivien i els 144 restants, fins arribar als 350 m³, quan sobrés aigua. Aquests dies de cedir aigües sobrants, els assenyalaria el Sindicat.
- Tàrrega es comprometia a fer dipòsits per encabir l'aigua que necessitava durant 40 dies.

7) ACPU. Fons Canals d'Urgell. Capsa 1-24-246, 3691

- Pagament únic a la Societat de 4.120 ptes. i un cànon anual de 515 ptes.
- Pagament únic al Sindicat de 4.120 ptes. i un cànon anual de 515 ptes.
- Indemnitzar al Sindicat amb 8.000 ptes. –el pagament únic de 4.120 ptes. pels 206 m³ i 3.880 ptes. pels 144 m³ restants–, pagades en diferents terminis i a la Societat, amb els cànons d'aigua i arrendaments dels salts de l'aigua.

I així s'acabava un plet que començà essent un plet d'aigües, es va discutir sobre la propietat de l'aigua i va acabar essent un plet d'egos. Això sí, la victòria sempre es va inclinar pel costat de Tàrrega.

PROVEÏMENTS D'AIGUA POTABLE A D'ALTRES POBLACIONS

Durant els anys que va durar el conflicte (1893-1899), d'altres poblacions com Palau d'Anglesola, Arbeca, Tèrmens, Anglesola, Juneda, les Borges Blanques, Bell-lloc d'Urgell, Arcs, Bellcaire d'Urgell, Linyola, Poal, Miralcamp (...) feren gestions i portaren l'aigua del canal als seus pobles.

UN DOCUMENT DE CRÍTICA DE LA SITUACIÓ

Entre la documentació revisada, hem trobat un document que porta per títol “Canal de Urgel” que fou escrit entre 1893-1894 per un dels directius de la Societat -no està signat- i que transcrivim:

CANAL DE URGEL.

- 1) *A pesar de que la dotación del Canal de Urgel es de 33 m³ por segundo la cantidad de que dispone apenas llega a un tercio de litros por segundo y hectárea.*
- 2) *Esta cantidad notoriamente escasa se reparte con irritante injusticia. Los regantes superiores abusan del agua, regando cuando les place y echando la sobrante a los desagües, en tanto que los regantes inferiores se ven privados en absoluto de regar, sin que se observen tandes, ni se impongan multas, ni se castiguen los desmanes materiales que se cometen, ni se cumplan ninguna de las disposiciones convenidas con los regantes y sancionadas por el Gobierno.*
- 3) *El Sindicato para hacerse popular no cobra el canon que le corresponde y en consecuencia careciendo de dinero no hace las limpias, ni paga a sus subordinados, ni tiene autoridad moral para hacerse respetar, máxime cuando son los síndicos, a veces, los primeros transgresores.*
- 4) *Los propietarios que no riegan y sufren todas las cargas inherentes al riego, los propietarios que abusan y tienen interés en que no se ponga orden y cuantos persiguen fines egoístas, pregonan a una, como causa de todos los males, a la obra del Canal, a pesar de la que la Sociedad (Canal de Urgel) tiene que construir las acequias secundarias,*

paga los saneamientos y ha hecho siempre esfuerzos pecuniarios para procurar la mejora de los cultivos.

- 5) *Las elecciones de Sindicatos se han convertido en luchas políticas como instrumento electoral. Es inútil que la Compañía presente denuncias: las raras veces que los alcaldes imponen multas, estas son perdonadas por el gobernador, que por este medio encuentra forma de servir a un amigo o congraciarse con un adversario.*

RESUMEN:

Un reglamento que no se cumple. Autoridades sistemáticamente hostiles a la Sociedad que amparan el desorden. La ruina para la Sociedad y para los propietarios desheredados y el descrédito para este (...) de empresas, pues a los 30 años no ha dado ninguno de los resultados que prometían sus Iniciadores.⁸

EL CONFLICTE I ELS REGANTS

I quant a l'impacte entre els Regants del Pla, l'efecte del Conflictre segons el mateix Domingo Cardenal fou nul.

En una carta del 16 de setembre de 1899, quan Societat i Tàrrega havien signat un acord, deixant fora el Sindicat, –i quan el conflicte s'anava a tancar de manera definitiva, el desembre de 1899–, Domingo Cardenal escrivia a Josep Martí, explicant-li:

“Es verdaderamente lamentable la injusticia con que en el Urgel se trata a la Sociedad; han transcurrido cinco años tomando Tárrega toda el agua que ha querido y en todo ese tiempo ninguno de estos regantes que tan dispuestos se hallan siempre a tomarse la justicia por su mano, rompiendo módulos, forzando compuertas, etc., etc. al menor asomo de perjuicio que cree culpable al Canal, ha tenido la idea de molestar a aquella Ciudad cometiendo la menor violencia contra las obras realizadas por la misma y la Sociedad ha quedado enteramente sola en su larguísima lucha contra Tárrega; en cambio hoy, sin esperar el resultado, sin conocer tan siquiera el convenio, puede decirse, se agita el país, según Ud. me dice, haciendo las más absurdas suposiciones respecto a esta Sociedad, que a juzgar por lo que de ella cree o aparenta creer el país, sería una gavilla de bandidos.

(...) ¿Sería posible, que no se encuentre entre las personas que arrastran ahí la opinión, ninguna bastante libre de prejuicios y de bastante fría razón para comprender lo injusto del proceder que con la Sociedad se sigue?”⁹

Domingo Cardenal, profeta, tenia raó. Fins al seu cessament d'activitats –els anys 1965-1966– la Junta de la Societat seria i fou considerada una enemiga de la Pagesia, dels Regants i del País.

8) ACPU. Fons Canals d'Urgell. Capsa 1-24-247

9) ACPU. Fons Canals d'Urgell. Capsa 1-24-239

FONS CONSULTADES

La informació del plet de l'aigua es troba en carpetes de diferents caixes de l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell

- 1-24-239 proveïment d'aigües potables a Tàrrega 3890
- 1-24-245 proveïment d'aigües potables a Tàrrega 3911
- 1-24-246 proveïment d'aigües potables a Tàrrega.3908, 3909, 3910
- 1-24-247 proveïment d'aigües potables a Tàrrega 3907
- Ajuntament de Tàrrega. *Expediente de aguas potables de Tàrrega*. Impremta Sol i Benet. 1899.

BIBLIOGRAFIA

- CAPDEVILA, 2000: J. CAPDEVILA i CAPDEVILA, *La Tàrrega Noucentista (1888-1923). Una Primera Aproximació*. Urtx: Revista cultural de l'Urgell, ISSN 1130-0574, núm. 13 (2000), pàg. 145-228.
- CAPDEVILA, 2008: J. CAPDEVILA i CAPDEVILA, *Tàrrega (1898-1923): societat, política i imaginari*. Abadia de Montserrat, 2008.
- ESPINAGOSA, ..., 1988: J. ESPINAGOSA i MARSÀ, J. M. PLANES i COLL, *Tàrrega: aproximació a la història dels seus ajuntaments entre 1884-1939*. Viles i Ciutats, 2. Diputació de Lleida, 1988.
- SEGARRA, 1975: J. M. SEGARRA MALLA, *Petita història de l'aigua potable a Tàrrega*. Ajuntament de Tàrrega, 1975.